

Complexnummer: 531405

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

NHW-Bet.werken by Fort Hinderdam eo

Aantal complexonderdelen

6

Monumentnummers van complexonderdelen

531406, 531407, 531408, 531409, 531537, 531538

Woonplaats

Nederhorst den Berg

Gemeente

Wijdemeren

Provincie

Noord-Holland

Locatie van het hoofdoject

Nederhorst den Berg, Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit

Complexomschrijving

Cluster 12. Complexomschrijving.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

COMPLEX BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT

Inleiding

De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormde van 1815 tot februari 1940 de hoofddefensielinie van het Koninkrijk der Nederlanden. De 85 kilometer lange verdedigingslinie die is gebaseerd op een uitgestrekte waterbarrière gesteund door militaire versterkingen, strekte zich uit van de Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch bij Werkendam. De breedte varieerde van slechts enkele honderden meters ten oosten van Utrecht, tot 7,5 km en zelfs meer dan 10 km in de Vijfheerenlanden. Het typisch Hollandse defensiesysteem van inundaties was de verbeterde voortzetting van de eens zo succesvolle (oude) Hollandse Waterlinie uit 1672. Het concept voor een waterlinie dateert al uit 1589, toen prins Maurits opdracht kreeg van de Staten van Utrecht en Holland om te onderzoeken hoe de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op een zo efficiënt mogelijke manier kon worden verdedigd. Door een optimaal gebruik van de geografische omstandigheden kon een bijzondere verdedigingslinie worden aangelegd. Daar waar hoog Nederland overgaat in het laag gelegen poldergebied is het tamelijk eenvoudig om land onder water te zetten met behulp van sluizen of het doorsteken van dijken. Aan de tastbare onderdelen van deze voornamelijk 'papieren tijger' werd eeuwenlang gesleuteld. Na WOII speelde de Nieuwe Hollandse Waterlinie geen rol van betekenis meer in de hoofddefensie. En in 1951 werden veel onderdelen van de Linie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gedeclassificeerd, waarmee de opheffing van de Linie als zodanig een feit was.

Een verbeterde Waterlinie

De grond- en waterslag voor een verbeterde nieuwe Hollandse Waterlinie werd gelegd in de Franse tijd in 1796/97 door de directeur der Hollandse Fortificatiën C.R.T. Kraijenhoff. In zijn Memorie betreffende de eerste of capitale Waterlinie beschrijft Kraijenhoff gedetailleerd hoe de (oude) Hollandse Waterlinie er toen voorstond en geeft hij aan hoe deze Linie verbeterd zou moeten worden. Tevens bepleit hij een oostwaartse verlegging van de Linie om de stad Utrecht binnen de Linie te brengen, beschermd door een aaneenschakeling van voorposten. Niet alleen omdat Utrecht een belangrijke garnizoensstad was, maar vooral om te voorkomen dat de vijand de waterhindernis zou kunnen aftappen. De aanbevelingen die hij deed vormden het concept voor wat later de Nieuwe Hollandse Waterlinie gaat worden. In 1811 werden de plannen zelfs door Keizer Napoleon goedgekeurd: *La ligne de Naarden à Gorcum doit donc être considérée comme la vraie ligne de l'Empire*. Mede vanwege militaire en politieke ontwikkelingen werd het plan echter niet verder uitgewerkt. Na het vertrek van de Fransen, bij de aanloop tot het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden in het najaar van 1814, diende Kraijenhoff opnieuw een nota in, waarin zijn voorstellen uit 1796 en 1811 waren geactualiseerd. Daarop besloot Koning Willem I in het voorjaar van 1815 tot de aanleg van een nieuwe Waterlinie, toen nog 'Utrechtse Linie' genoemd. De militaire en waterstaatkundige werken voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden het grootste en duurste infrastructurele project worden dat ooit in Nederland is uitgevoerd.

Bouwen aan een perfect systeem

Evenals de 'Oude' Hollandse Waterlinie steunde de 'Nieuwe' op uitgebreide - maar nu beter beheersbare - inundaties, waarbij forten en batterijen de inlaatpunten (sluizen) beschermden en de niet te inunderen terreinstroken en andere accessen afsloten. Samen met de waterbouwkundige Jan Blanken, inspecteur-generaal van Waterstaat, ontwikkelde Kraijenhoff als inspecteur-generaal der Fortificaties (1814-1826) de 'natte' plannen voor de Nieuwe Waterlinie en werd opdracht gegeven aan majoor-ingenieur Willem Offerhaus voor de bouw van een fortenkring om Utrecht. Tot aan Nieuwersluis werd het tracé van de (oude) Hollandse Waterlinie langs de Vecht aangehouden. Vanaf Nieuwersluis volgde de nieuwe linie de Vecht, tot enkele kilometers ten noorden van Utrecht. Daar moest de linie oostelijk om de stad heen buigen, om vervolgens langs de Vaartse Rijn verder te gaan tot aan de sluizen van Vreeswijk aan de Lek. Voorts sloot de nieuwe Waterlinie aan op het zuidelijke tracé dat in 1787 was verplaatst naar de Diefdijk en de Linge. Er dienden vijf zogenaamde 'inundatiekommen' te komen met op de accessen permanente verdedigingswerken. Op een zestal cruciale plekken werden door Blanken ontworpen waaiersluizen gebouwd. Deze sluizen, die zelfs tegen hoog water in geopend konden worden, waren ideaal voor militaire inundaties. De inrichting van een optimaal inundatiestelsel en de aanleg van de onmisbare permanente verdedigingswerken duurden, met onderbrekingen, van 1815 tot 1886. Dat de realisatie van de nieuwe Waterlinie zoveel tijd kostte, had alles te maken met de (internationale) politieke en militair-technische ontwikkelingen en de ingrijpende infrastructurele en waterstaatkundige veranderingen gedurende de negentiende eeuw. We kunnen in die eeuw een viertal bouwperiodes onderscheiden. In de eerste fase van 1815-1826 werden de versterkingen rondom Utrecht gerealiseerd. Vervolgens bouwde de Dienst der Fortificatiën van 1841 tot 1864 de torenforten bij de rivieraccessen en tussen 1867-1872 vonden overal in de Linie verbeteringen plaats. Ten slotte werden tussen 1871 en 1886 de laatste forten van de Linie gebouwd. In de twintigste eeuw veranderden de militaire tactieken drastisch en werden veldversterkingen tussen de forten aangelegd met diverse werken van gewapend beton.

Bouwfasen in de negentiende eeuw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Gedurende de eerste bouwphase werd tussen 1816 en 1826 op de kwetsbare accessen rondom Utrecht een vijftal forten gebouwd. De eenvoudige werken bestonden uit aarden omwallingen, die precies in het hart van de te beveiligen weg of kade waren gelegen. De forten werden omgeven door een gracht en op de hoofdwal was de opstelplaats voor het geschut. De vorm en de omvang van de forten werden bepaald door de breedte van het acces en de ligging van de inundatiemiddelen. Op de hoog gelegen - en dus niet te inunderen - Houtense Vlakte werden vier lunetten gebouwd. Deze V-vormige versterkingen werden voorzien van zware bakstenen bekledingsmuren. Ten zuiden van Utrecht bouwde men ter bescherming van de inundatiesluizen forten bij Jutphaas, Vreeswijk en Culemborg. De volgende bouwphase diende zich aan nadat Nederland in 1839 België als onafhankelijke staat had erkend. Reorganisatie en vernieuwing van het verdedigingsstelsel waren nodig. Koning Willem II besloot tot een geconcentreerde verdediging, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoofddefensielinie. De vestingen en linies aan de landsgrenzen dienden om een eventuele vijandelijke opmars te vertragen, zodat de inundaties van Waterlinie tijdig konden worden gerealiseerd. De tweede actieve bouwperiode van de waterlinie duurde van 1841 tot 1864 en vond plaats, ondanks ingrijpende bezuinigingen op defensie (de omvang van het leger werd gehalveerd). Onder leiding van genieofficier Merkes van Gendt werden op de dijkaccessen langs de rivieren torenforten gebouwd. Bij de rivieraccessen van de Vecht, Lek, Linge en Waal verrezen ronde bakstenen torenforten. In diezelfde periode kregen veel kleinere werken van de linie 'bomvrije' gebouwen o.a. in de vorm van vierkante wachthuizen binnen de redoutes. Met de Napoleontische term 'bomvrij' (à l'épreuve de bombe) bedoelde men dat ze bestand waren tegen contemporain geschut. Het waren veelal wachthuizen met zware, gemetselde muren. Enige versterkingen op de dijkaccessen in het Vechtplassengebied, die nog uit de Franse tijd dateerden, werden vervangen door eenvoudige forten of redoutes. In 1853 werd de Kringenwet ingevoerd die bepaalde dat er binnen cirkel van 1000 meter van de forten beperkte bouw- en beplantingsvoorschriften golden i.v.m. een vrij schootsveld. Binnen deze kringen vinden we dan ook soms houten bebouwing. In 1951 werd de Kringenwet opgeschort en in 1963 ingetrokken. Omstreeks 1864 leek de Nieuwe Hollandse Waterlinie min of meer voltooid. Maar ontwikkelingen voor en tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 brachten talloze tekortkomingen aan het licht, zowel op bouwkundig en wapentechnisch, als op tactisch gebied. Kolonel Kromhout kreeg de taak om de organisatie van de Waterlinie beter te structureren. Er waren veel te weinig bomvrije onderkomens voor manschappen en bomvrije magazijnen voor munitie. Bovendien bleken de zware muren van de hoge torenforten lang niet zo 'bomvrij' als ze heetten te zijn. Maar ook de nieuwe en de verbeterde 'bomvrije' forten bleken kort na oplevering alweer verouderd. In de daaropvolgende jaren werden de kwetsbare torens daarom beveiligd. Om de torens tegen directe treffers te beschermen, werd een zogenaamde 'contrescarp' aangebracht, een halfgrondgaande aanaarding van een dik kleipakket of een gemetselde en aangeaarde galerij die los stond van de toren en daar in een ruime halve cirkelvorm omheen lag. Ook veel andere bomvrije wachthuizen kregen een stevige aarden dekking. De derde bouwperiode (1867 - ca. 1872) volgde o.a. na de uitvindingen van geschut met een getrokken loop (ca. 1860). Dit verdragende en nauwkeuriger geschut maakte duidelijk dat de werken in de Waterlinie toch zeer kwetsbaar waren. De forten misten dekkingsmogelijkheden voor manschappen en materieel. Er was behoefte aan bomvrije remises voor geschut en bomvrije kazernes voor de manschappen. Bovendien dienden de wallen te worden verzaaid. Door de toegenomen reikwijdte van de projectielen moesten de steden Naarden en Utrecht, die in de frontlinie kwamen te liggen, op grotere afstand worden verdedigd. Daarom werden vooruitgeschoven posten aangelegd. Het centraal gelegen Utrecht was al een kruispunt van wegen, maar werd sinds de jaren '60 ook een knooppunt van een nieuwe vorm van infrastructuur: de spoorwegen. De ring van zes oudere forten die Utrecht beschermde, lag ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad. Daarom werd nog verder oostwaarts van de Domstad een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Verder vonden langs de Lek verbeteringen plaats voor mogelijke onderwaterzettingen rond Utrecht: er kwam een nieuwe inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede en er vonden verbeteringen plaats bij Honswijk. Begin jaren '70 realiseerde de regering zich dat het Nederlandse defensieapparaat de afgelopen dertig jaar sterk onder de bezuinigingen had geleden. Daarom diende de Minister van Oorlog de Vestingwet van 1874 in. Deze kende o.a. prioriteit toe aan de verbetering en vernieuwing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoeksteen van de Nederlandse verdediging. Binnen acht

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

jaar moesten nieuwe werkzaamheden voor de hoofdverdedigingslinie worden verwezenlijkt (ruim 10 miljoen gulden). Daarmee gingen men de vierde bouwperiode (ca. 1871-1886) in, die in feite een voortzetting was van de derde, maar op andere gronden. De Waterlinie was nog maar amper ingericht volgens de laatste eisen van een grote defensieve kracht, of in 1885 werd de brisantgranaat ingevoerd. Tegen dit explosieve projectiel was geen fort bestand. L'histoire se repète: op slag waren de forten van de gemoderniseerde Waterlinie weer verouderd en dus onbruikbaar. De geschiedenis van de vestingbouw leert dat de ontwikkelingen van de verdedigingsmethoden voortdurend achterlopen op die van de aanvalswapens. De forten bleken niet meer geschikt als opstellingsplaats voor vestinggeschut. Om trefkans te voorkomen, moesten manschappen en geschut worden gespreid in het linielandschap. De forten vervulden nog wel een rol als stormvrij infanteriesteunpunt. Sindsdien speelde 'maskering'(camouflage) door beplantingen op en bij de forten een rol. In deze periode werden op veel forten, behalve fortwachterswoningen, ook houten genie- en artillerieloodsen gebouwd om het materieel in vreedstijd vochtvrij te stallen. Ondertussen vond toch op grote schaal nieuwbouw plaats in de Waterlinie. Van noord tot zuid verrezen nieuwe forten en batterijen in de Linie om een aaneengesloten 'snoer' van steunpunten op bepaalde afstand van elkaar te realiseren. Daarna kwam de fortbouw tot stilstand. Het nut en de kracht van de kostenverslindende en snel verouderende forten van de Waterlinie stonden aan het eind van de negentiende eeuw ter discussie. Het accent werd van de zogenaamde 'dode weermiddelen' verlegd naar de levende, mobiele strijdkrachten die verspreid in veldversterkingen in de Linie zouden moeten opereren om een stormaanval met de nieuwste wapens te weerstaan.

WOI en WOII

Tijdens de mobilisaties van WOI en WOII werd een groot aantal veldversterkingen voor artillerie, infanterie en munitieopslag aangelegd. Loopgravenstelsels, groepsnesten, prikkeldraadversperringen, gevechtswagenversperringen en tankgrachten bepaalden het gezicht van de jongste Waterlinie. Ook bouwde men honderden betonnen groepsschuilplaatsen en vele mitrailleurkazematten tussen de forten in het linielandschap. Op en bij de forten verschenen de moderne golfplaten Nissen-hutten en Romney-loodsen voor diverse doeleinden.

Inleiding complex

Het complex **BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT** is in hoofdzaak gelegen op en nabij de oostoever van de Vecht en langs de vroegere bochtafsnijding aan de Reeweg bij Nederhorst den Berg. Het Fort Hinderdam dateert in oorsprong uit de 17de eeuw; Fort Kijkuit gaat terug op een vroeg-19de-eeuwse versterking aan de weg Hilversum-Haarlem. Vanaf het midden van de 19de eeuw zijn beide forten in de jaren 1844-1850 en 1879-1880 ingrijpend gewijzigd. De forten hadden de functie van verdediging van de beide Vechoevers en van een aantal lineaire accessen, met name de Kortenhoefse Zuwe, de 's-Gravenlandsche Vaart, de Hollandse Kade, de spoorlijn Amersfoort-Amsterdam (geopend in 1874), de provinciale weg Hilversum-Haarlem en het hiermee parallel lopende Hilversumsch Kanaal. De aanleg van dit kanaal, geopend in 1937, bracht de bouw van een schutsluis aan de Vecht met zich mee, die tevens een functie had voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Als gevolg van de verbetering van het geschut dat vanaf steeds grotere afstand effectief doel kon treffen, waren de traditionele fortificaties aan het einde van de 19de eeuw verouderd. Daarom werden in verschillende fasen in de gehele Nieuwe Hollandse Waterlinie gedeconcentreerde verdedigingswerken aangelegd. Deze bestonden uit aard- en veldwerken, betonnen schuilplaatsen, kazematten, tankversperringen enzovoorts en werden in groepen of lineaire stellingen aangelegd of als solitaire elementen ter hoogte van een acces. Ook tussen de forten Hinderdam en Kijkuit werden dergelijke werken gebouwd, namelijk rond 1935 en in de jaren 1939-1940. In het noordelijke deel van het complex Betonnen Werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit liggen ten oosten van Nederhorst den Berg enige Groepsschuilplaatsen Type P in lineaire opstelling langs een voormalige, nu gedempte bochtafsnijding van de Vecht, de Nieuwe Vecht of Reevaart. Zuidelijker kwamen aan en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ten oosten van de oostelijke Vechtdijk tussen Overmeer en Vreeland - behalve de genoemde sluis - eveneens meerdere Groepsschuilplaatsen Type P te liggen. In dit gebied en op de forten zelf zijn ook meerdere kazematten gebouwd.

Ligging en relatie

Het complex BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT werd in de periode 1935-1940 als een lineaire stelling gebouwd waarin ook betonnen groepsschuilplaatsen en kazematten waren opgenomen. De betonnen werken en de hiertussen gelegen, maar later opgeruimde aardwerken waren een ondersteuning van de hoofdverdedigingslijn en vormden schakels tussen de beide forten en de daarop geplaatste kazematten. Samen met een nu nog bestaande mitrailleurkazemat vormden ze tevens de verdediging van de provinciale weg Hilversum-Haarlem en de schutsluis van het Hilversumsch Kanaal aan de Vecht.

Omschrijving complex

Het complex BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT dateert in hoofdzaak uit de jaren 1934-1935 en 1939-1940 en ligt in het noordelijke gedeelte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, langs een voormalige bochtafsnijding (de Nieuwe Vecht of Reevaart) en een meander van de rivier de Vecht en nabij het plassegebied ten oosten van Nederhorst den Berg en het inundatiegebied van de Horstermeerpolder. Het complex kent een noordelijk en een zuidelijk zwaartepunt. In het noordelijke deel, tussen Fort Uitermeer en Nederhorst den Berg, ligt nog een beperkt aantal groepsschuilplaatsen in lineair verband tussen de voormalige Reevaart en het huidige plassegebied aldaar. Meerdere onderdelen zijn intussen echter niet meer aanwezig, waaronder de aardwerken en enkele kazematten. De werken in het zuidelijke deel liggen in hoofdzaak in lineair verband langs en nabij de oostelijke Vechtdijk in het gebied tussen de kernen Overmeer en Vreeland. De werken dienden ter verdediging van enige belangrijke accessen en van de rond 1935 gebouwde sluis aan de invaart van het Hilversumsch Kanaal bij de Vecht. Het overgrote merendeel van de werken bestaat uit Groepsschuilplaatsen Type P, die zijn gebouwd in de jaren 1939-1940. Tot de werken in het zuidelijk deel behoort ook de VIS-kazemat Overmeer uit 1935. Een gemaaltje langs de Vecht, met militaire en civiele functies, werd gebouwd in 1895.

Het complex BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT kent geen specifiek te beschermen terreinaanleg, maar bevat in hoofdzaak een aantal objecten ter verdediging van een sluis en diverse accessen. Mogelijk zijn nog sporen of resten van versterkingen of andere werken in het terrein aanwezig.

De bescherming van het complex BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT betreft de volgende te complexonderdelen:

1 GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P 2 V.I.S.-MITRAILLEURKAZEMAT OVERMEER 3 SCHUTSLUIS / INUNDATIEVOORZIENING 4 HOUTEN SCHOTBALKENLOODS 5 GEMAAL EN BIJBEHORENDE WATERWERKEN

Waardering complex

Het complex BETONNEN WERKEN TUSSEN FORT HINDERDAM EN FORT KIJKUIT is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier een complex dat in hoofdzaak een voorbeeld is van geclusterde en in lineair verband geplaatste betonnen werken uit 1934-1935 en 1939-1940 en bedoeld voor accesverdediging.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen, in het bijzonder in de directe relatie tot de complexen Fort Uitermeer en Fort Kijkuit en de volgende accessen: rivier de Vecht, Kortenhoefse Zuwe, 's-Gravelandsche Vaart, Hollandse Kade, spoorlijn Amersfoort-Amsterdam, provinciale weg Hilversum-Haarlem en Hilversumsch Kanaal. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang van de onderdelen van het complex. Ten slotte is hier sprake van een gave relatie met het schootsveld en/of inundatieveld.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde verdedigingswerken die dienden ter afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Archeologische waarden vanwege mogelijk in de bodem aanwezige sporen van loopgraven, aardwerken en dergelijke.

* Het complex vormt een representatief voorbeeld van een accesverdediging met mitrailleurkazemat en groepsschuilplaatsen, alsmede voorzieningen ten behoeve van terreininundatie.

* Het complex is tamelijk gaaf bewaard omdat de betonnen werken in hun onderlinge verband naar aard en functie in relatie tot de Forten Hinderdam en Kijkuit en als accesverdediging nog goed herkenbaar zijn.

Monumentnummer*: 531406

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	03 oktober 2014
Kadaster deel/nr	82696/12

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Nederhorst den Berg	Wijdemeren	Noord-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Nederhorst den Berg,	Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Nederhorst den Berg	B			1512
Nederhorst den Berg	C			2773
Nederhorst den Berg	C			391
Nederhorst den Berg	C			4433
Nederhorst den Berg	B			1725
Nederhorst den Berg	C			5332
Nederhorst den Berg	B			1827

*Omschrijving***

Cluster 12. Groepsschuilplaatsen type P.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

zie ook monumentnummer:531537

Inleiding

GROEPSCHUILPLAATSEN TYPE P als 20ste -eeuwse, in serie gebouwde, toevoegingen aan de bestaande verdediging. De groepsschuilplaatsen Type P zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp (vooral) in de jaren 1939-1940 op meerdere plaatsen in Nederland gebouwd. Het totaal aantal gebouwde exemplaren bedraagt circa 700, waarvan in de Nieuwe Hollandse Waterlinie ongeveer 570; het merendeel (ca. 400) hiervan bestaat nog. Het bouwprogramma van de Groepsschuilplaatsen Type P was bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog niet afgerond en van een aantal exemplaren is bekend dat ze nooit zijn voltooid. Type P (vanwege de markante vorm ook wel 'de piramide' genoemd) is vermoedelijk het meest bekende type betonnen verdedigingswerk in

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Nederland. Het type kwam voort uit de zogenoemde VIS 77 (Voorschriften Inrichtingen Stellingen no. 77), uit 1928 en had onder meer als bestemming deel uit te maken van de verdediging van een aantal nieuwe accessen, waaronder vooral (autosnel)wegen. De Groepsschuilplaats Type P kwam gewoonlijk tot stand in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutsofstellingen, versterkingen of loopgraven. Doordat de loopgraven en andere (aard)werken later vrijwel overal zijn geëffend of gesloopt, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig nogal eens voor een deel beneden het maaiveld. De van oudsher geheel gesloten voorzijde of frontzijde van de Groepsschuilplaatsen Type P was in veel gevallen gedekt door aardwerken die deel konden uitmaken van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, maar met name op forten of in anderszins geaccidenteerd terrein zijn ze soms nog wel aanwezig. Er zijn talrijke exemplaren van het Type P gebouwd in inundeerbare gebieden, waarbij in een aantal gevallen een nu nog zichtbare paalfundering is toegepast; bij andere is een rondom uitstekende funderingsplaat of ook wel een trog tegen inundatiewater zichtbaar.

Omschrijving

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn in het noordelijke deel van het complex, ter hoogte van Nederhorst den Berg in beperkt aantal bewaard gebleven en liggen daar ten oosten van de voormalige Reevaart, op de overgang naar het veenplassegebied en ten dele zelfs op zogenoemde zetwallen. In het zuidelijke deel van het complex liggen meerdere exemplaren in een duidelijk lineair verband langs en in de nabijheid van de oostelijke Vechtoevers en dijken tussen de kernen Overmeer en Vreeland. De schuilplaatsen zijn één bouwlaag hoog en, gewoonlijk in gewapend van ca. 100 tot 180 cm dik gietbeton uitgevoerd en vormden een granaatvrij, militair onderkomen, dat beschutting kon bieden aan 10-12 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklasse W 12-15 of W 21-28. In het Oostfront behoren de meeste tot de zwaarste klasse. Groepsschuilplaatsen Type P zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten die uiteenlopen van ongeveer 5,50 x 7,20 x 4,70 m tot 6,50 x 8,20 x 4,90 (b x d x h). De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert echter. De beide blinde zijgevels en de keelzijde zijn tot op ongeveer 3 m hoogte verticaal uitgevoerd. Daarboven gaan deze gevels met een knik van ongeveer 45° naar binnen, om vervolgens over te gaan in een vlakke dekking. Rechts in de keelzijde is op plaatselijk verschillende hoogte boven maaiveld een (later al dan niet dichtgezette), meestal vierkante toegangsopening. De in zijn geheel verticale, gesloten frontzijde weerspiegelt de hoeken van 45° en eindigt dus als een 'afgeknotte puntgevel'. In een aantal gevallen zijn in de gevel(s) ijzeren haken of beugels meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. Een kenmerkend onderdeel bovenop de schuilplaats type P is de conische, betonnen 'uitlaat', die bestemd was voor toepassing van een periscoop. Deze periscopen zijn in de praktijk echter zelden of nooit aangebracht. Het interieur van de groepsschuilplaatsen Type P bestaat uit een korte gang (meestal met een betonnen keermuur of balustrade en gewoonlijk enkele neergaande treden) en een van daaruit naar links gerichte 'sluis' die afgrendelbaar moest zijn door een (uit meerdere delen bestaande) zware, stalen deur met grendels. Via een tweede, vergelijkbare deur kon rechtsom een achterliggende, vrijwel vierkante ruimte worden bereikt, de echte schuilplaats. De toegang kon vanuit deze ruimte worden bestreken door een geweerschietgat. De stalen deuren zijn echter zelden of nooit geplaatst en de ingangen zijn later vaak dichtgezet met baksteen en gepleisterd. De op circa twee meter boven vloerniveau gelegen plafonds zijn vlak en rechthoekig. In een aantal gevallen zijn nog interieuronderdelen aanwezig, zoals (resten van) houten banken of een steun voor het vuurwapen voor de bestrijking van de ingang.

Waardering

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn van algemeen belang vanwege:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen manschappenschuilplaatsen (Type P / Piramide).

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Schuilplaats

Monumentnummer*: 531407

Status rijksmonument
Inschrijving register* 03 oktober 2014
Kadaster deel/nr 82696/173

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Hinderham Wijdemeren Noord-Holland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Hinderham Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Nederhorst den Berg C 1813

Omschrijving**

Cluster 12. V.I.S.-Mitrailleurkazemat overmeer.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE Inleiding

De V.I.S.-MITRAILLEURKAZEMAT OVERMEER is een exemplaar van in seriematige vorm aan het bestaande defensiestelsel toegevoegde gewapend betonnen verdedigingswerken. Tussen 1928 en 1935 verschenen in een aantal delen het Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77 (V.I.S.). Deze boekwerken zijn ontstaan uit de wens tot standaardisering van de bouw van gewapend betonnen groepsschuilplaatsen en gevechtsoptellingen, waar het tot dan toe aan ontbrak. Ondanks standaardisering zijn er meerdere varianten, met onder meer spiegelbeeldige constructie of toegangen in verschillende gevels. De voorschriften waren bedoeld voor de bouw van stellingen in oorlogsomstandigheden, door de troepen zelf. Voor vreedstijd zou de genie andere ontwerpen maken. Omdat de V.I.S. waren bedoeld voor onervaren dienstplichtige militairen, waren de ontwerpen van de kazematten zo eenvoudig mogelijk, met rechthoekige vormen. Er werden verschillende bouwmogelijkheden per kazemattetype gegeven, die aangepast konden worden aan de (oorlogs- en terrein)omstandigheden waaronder gebouwd moest worden. Ook het weerstandsvermogen kon per bouwwerk verschillen: W 12-15, W 15-21 of W 21-28. Het eerste boekwerk van de V.I.S. was deel VII, Bouw van zware gewapend betonnen schuilplaatsen. Het gold vanaf de datum van verschijnen als norm voor de gehele Nederlandse krijgsmacht. In tegenstelling tot hetgeen door de titel wordt gesuggereerd handelt deel VII voornamelijk over gevechtsoptellingen. Slechts twee van de tien voorbeeldontwerpen betreffen schuilplaatsen. De voorschriften uit de V.I.S. waren sterk theoretisch van aard of gebaseerd op kennis en ervaringen uit de buurlanden en de Eerste Wereldoorlog. Er waren vanuit militaire kring dan ook verschillende kritische geluiden te horen, zowel over de gezondheidsrisico's van de manschappen, als in tactisch-technisch opzicht. Pas nadat een aantal V.I.S.-kazematten (in vreedstijd) was gebouwd, kwam er een oefenkazemat tot stand, bedoeld voor de opleiding van bedienend personeel.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Dit leidde tot enkele aanpassingen van de reeds gebouwde werken. De meeste V.I.S.-kazematten zijn gebouwd aan nieuwe of verbeterde accessen in het Oostfront Vesting Holland.

Omschrijving

De V.I.S.-MITRAILLEURKAZEMAT OVERMEER ligt ten zuidoosten van het dorp Overmeer, iets bezuiden het westeinde (van het acces) van de Middenweg, die van oost naar west de inundatiezone van de Horstermeerpolder doorsnijdt; de kazemat dateert uit 1935. De kazemat had een flankerende functie in de verdediging van het acces provinciale weg Hilversum-Haarlem. De kazemat ligt enkele meters verhoogd in het terrein en is gebouwd volgens het Voorschrift Inrichten Stellingen (V.I.S.) no. 77 type V. Het bouwwerk is rechthoekig van vorm en één bouwlaag hoog. Het heeft een vlak dak, dat grotendeels is aangeaard. De wanddikten variëren van 1.00 meter tot 1.80 meter, afhankelijk van het benodigde weerstandvermogen. Aan de bovenzijde is er een dekking van 1.50 meter beton, met daarop enige decimeters aarde. De ingang van de kazemat bevindt zich in de enige niet (ten dele) aangeaarde gevel; boven de toegang bevindt zich een reliëf met "Overmeer1935". Hiernaast enkele ijzeren buizen. Voor de mitrailleur is er een groot, met spoorrails versterkt schietgat aan de aanliggende rechterzijde. Haaks op de toegang ligt een gang waaraan twee ruimten grenzen. De eerste ruimte was een wachtruimte voor de manschappen en had een periscoop, de tweede was een gevechtsruimte voor de mitrailleur. In beide ruimten een schietgat in de richting van de gang.

Waardering

De V.I.S.-MITRAILLEURKAZEMAT OVERMEER is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het onderdeel dateert uit 1935 en is een voorbeeld van een V.I.S.-kazemat, naar het Voorschrift Inrichten Stellingen. Deze voorschriften verschenen tussen 1928 en 1935 met als doel een standaardisering van stellingen en bedoeld voor de bouw daarvan in oorlogstijd door de troepen zelf.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is vrij zeldzaam omdat er slechts 34 V.I.S.-kazematten in de NHW zijn gebouwd.

* Het onderdeel is gaaf bewaard en laat zich naar vorm en functie nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531408

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	03 oktober 2014
Kadaster deel/nr	82696/197

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Nederhorst den Berg	Wijdmeren	Noord-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Hinderham, Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Nederhorst den Berg	C			5332
Nederhorst den Berg	C			5333
Nederhorst den Berg	C			5334
Nederhorst den Berg	C			5335
Nederhorst den Berg	C			5337
Nederhorst den Berg	C			5338
Nederhorst den Berg	C			5336
Nederhorst den Berg	C			5460

*Omschrijving***

Cluster 12. Schutsluis/Inundatievoorziening.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

SCHUTSLUIS / INUNDATIEVOORZIENING als onderdeel van de in 1937 geopende vaarweg van de Vecht naar Hilversum via het Hilversumsch Kanaal en aangelegd in of rond 1935. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluisen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluisen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluisen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Soms moesten locale peilverschillen tussen afzonderlijke poldereenheden worden

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

overbrugd door het opnemen of gebruiken van keersluisjes in bestaande kades of dijken. Hiertoe zijn vaak schotbalkkeringen in vaarten of zelfs in coupures in kades toegepast, maar ook zogenoemde verlaten met houten of ijzeren hefdeuren of duikers met schuiven zijn voor dit doel benut. De schutsluis, bekend als Sluis bij 't Hemeltje, ligt ten zuiden van Overmeer, ter hoogte van een vroegere meander in de Vecht, nu plas De Nes; de sluis werd voorzien van schuifdeuren. Over de sluis liggen thans drie ophaalbruggen, waarvan twee aan het noordwesteinde. Een nieuwe voor het autoverkeer, een voor de fietsers en bromfietzers (die voor de bouw van de nieuwe brug voor al het verkeer was bestemd); een kleine ophaalbrug aan het zuidoosteinde is bestemd voor de sluiswachter en voetgangers. De beide oude bruggen hadden geen functie in het kader van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De sluiskolk is rond het jaar 2000 deels vernieuwd en gerestaureerd. De sluiskolk is ten dele uitgevoerd in damwandprofielen en ten dele in beton.

Omschrijving

De SCHUTSLUIS / INUNDATIEVOORZIENING die als onderdeel van de vaarweg via het Hilversumsch Kanaal in of rond 1935 is aangelegd, had als nevenfunctie die van waterinlaat ten behoeve van inundatie van de droogmakerij de Horstermeerpolder. De sluis meet 54.00 x 7.50 m, bij een diepte van 2.90 m. De sluishoofden zijn uitgevoerd in gewapend beton met stalen strips op de hoeken. De sluis is voorzien van in de sluishoofden weggrollende deuren, die het mogelijk maakten ze in geval van noodzakelijke inundatie ook bij hoog water in de Vecht te openen. Roldeuren zijn in de jaren '30 op meerdere plaatsen toegepast in schutsluizen met groot verval, maar zelden ten behoeve van militaire doeleinden. Ook is de sluis voorzien van schotbalkspinningen om balken voor meer permanente waterkering te plaatsen.

Waardering

De SCHUTSLUIS / INUNDATIEVOORZIENING is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die is gebaseerd op het systeem van inundatie en accesverdediging (20ste eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een uit ongeveer 1935 daterende, aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, dienende als civiele schutsluis met een militaire nevenfunctie als inundatiesluis.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de ernaast gelegen schotbalkenloods.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het als herkenbaar onderdeel uit de laatste periode van aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is toegevoegd aan het inundatiesysteem, met als bijzonderheid de toepassing van roldeuren.

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat de sluis met de constructie ten behoeve van het inundatiesysteem grotendeels is bewaard is, hoewel deze bouwkundig is vernieuwd.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Open verdedigingswerk

Inundatiewerk

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531409

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	03 oktober 2014
Kadaster deel/nr	82696/135

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Nederhorst den Berg	Wijdemeren	Noord-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Hinderham, Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Nederhorst den Berg	C			5332

*Omschrijving***

Cluster 12. Houten Schotbalkenloods.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

HOUTEN SCHOTBALKENLOODS, gebouwd in of rond 1934 en bestemd voor de opslag van balken om de sluis te kunnen afsluiten. Op verschillende plaatsen zijn binnen en buiten fortterreinen in de loop der decennia houten, stenen en metalen ('blikken') loodsen tot stand gekomen om te dienen als (provisorische of permanente) bergruimte, opslag, onderkomen voor mensen of materieel, hospitaal, brandweer, paardenstal, wachthuis, enz. Tot deze categorie opslagplaatsen kan ook de schotbalkenloods worden gerekend. Een groot deel van deze loodsen is inmiddels vergaan, gesloopt of verplaatst, maar andere bestaan nog in situ. Soms gaat het om bijzonder eenvoudige bouwwerkjes van geringe omvang, maar er zijn ook meer complexe en grotere exemplaren. De schotbalkenloods bij sluis bij 't Hemeltje is gerestaureerd, waarbij vorm en typologie zijn gerespecteerd.

Omschrijving

HOUTEN SCHOTBALKENLOODS van rond 1934 aan de noordoostzijde van de schutsluis bij 't Hemeltje, met noordwestelijk hiervan een groepsschuilplaats Type P. De geheel gepotdekselde loods, zonder vensteropeningen, telt één bouwlaag en is gebouwd op een rechthoekige plattegrond van circa 11,00 x 5,50 m. Het met rode pannen gedekte zadeldak wordt beëindigd door houten windveren. De (hoofd)toegang bevindt zich in een kleine, vlak gedekte, ook in hout uitgevoerde uitbouw aan de (kopse) noordwestzijde. Het interieur is niet bezocht.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

De HOUTEN SCHOTBALKENLOODS is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde houten bebouwing, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (20ste eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit het interbellum, namelijk een houten berging uit omstreeks 1934.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de schutsluis bij 't Hemeltje.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een in het interbellum gebouwde schotbalkenloods bij een in dezelfde tijd aangelegde sluis.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en functie goed herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militaire opslagplaats

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531537

Status rijksmonument
Inschrijving register* 03 oktober 2014
Kadaster deel/nr 82657/162

*Woonplaats** Hinderdam
*Gemeente** Stichtse Vecht
*Provincie** Utrecht

Locatiennaam Hinderdam
Locatieomschrijving Betonnen werken tussen Fort Hinderdam en Fort Kijkuit

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Vreeland	A			1954
Vreeland	A			1322
Vreeland	A			1696
Vreeland	A			1698
Vreeland	A			1687
Vreeland	A			46
Vreeland	A			1601
Vreeland	A			1782

*Omschrijving***

Cluster 12. Groepsschuilplaatsen type P.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

zie ook monumentnummer:531406

Inleiding

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P als 20ste -eeuwse, in serie gebouwde, toevoegingen aan de bestaande verdediging. De groepsschuilplaatsen Type P zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp (vooral) in de jaren 1939-1940 op meerdere plaatsen in Nederland gebouwd. Het totaal aantal gebouwde exemplaren bedraagt circa 700, waarvan in de Nieuwe Hollandse Waterlinie ongeveer 570; het merendeel (ca. 400) hiervan bestaat nog. Het bouwprogramma van de Groepsschuilplaatsen Type P was bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog niet afgerond en van een aantal exemplaren is bekend dat ze nooit zijn voltooid. Type P

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

(vanwege de markante vorm ook wel 'de piramide' genoemd) is vermoedelijk het meest bekende type betonnen verdedigingswerk in Nederland. Het type kwam voort uit de zogenoemde VIS 77 (Voorschriften Inrichtingen Stellingen no. 77), uit 1928 en had onder meer als bestemming deel uit te maken van de verdediging van een aantal nieuwe accessen, waaronder vooral (autosnel)wegen. De Groepsschuilplaats Type P kwam gewoonlijk tot stand in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutsopstellingen, versterkingen of loopgraven. Doordat de loopgraven en andere (aard)werken later vrijwel overal zijn geëffend of gesloopt, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig nogal eens voor een deel beneden het maaiveld. De van oudsher geheel gesloten voorzijde of frontzijde van de Groepschuilplaatsen Type P was in veel gevallen gedekt door aardwerken die deel konden uitmaken van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, maar met name op forten of in anderszins geaccidenteerd terrein zijn ze soms nog wel aanwezig. Er zijn talrijke exemplaren van het Type P gebouwd in inundeerbare gebieden, waarbij in een aantal gevallen een nu nog zichtbare paalfundering is toegepast; bij andere is een rondom uitstekende funderingsplaat of ook wel een trog tegen inundatiewater zichtbaar.

Omschrijving

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn in het noordelijke deel van het complex, ter hoogte van Nederhorst den Berg in beperkt aantal bewaard gebleven en liggen daar ten oosten van de voormalige Reevaart, op de overgang naar het veenplassegebied en ten dele zelfs op zogenoemde zetwallen. In het zuidelijke deel van het complex liggen meerdere exemplaren in een duidelijk lineair verband langs en in de nabijheid van de oostelijke Vechtoevers en dijken tussen de kernen Overmeer en Vreeland. De schuilplaatsen zijn één bouwlaag hoog en, gewoonlijk in gewapend van ca. 100 tot 180 cm dik gietbeton uitgevoerd en vormden een granaatvrij, militair onderkomen, dat beschutting kon bieden aan 10-12 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklasse W 12-15 of W 21-28. In het Oostfront behoren de meeste tot de zwaarste klasse. Groepsschuilplaatsen Type P zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten die uiteenlopen van ongeveer 5,50 x 7,20 x 4,70 m tot 6,50 x 8,20 x 4,90 (b x d x h). De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert echter. De beide blinde zijgevels en de keelzijde zijn tot op ongeveer 3 m hoogte verticaal uitgevoerd. Daarboven gaan deze gevels met een knik van ongeveer 45 0 naar binnen, om vervolgens over te gaan in een vlakke dekking. Rechts in de keelzijde is op plaatselijk verschillende hoogte boven maaiveld een (later al dan niet dichtgezette), meestal vierkante toegangsopening. De in zijn geheel verticale, gesloten frontzijde weerspiegelt de hoeken van 45 0 en eindigt dus als een 'afgeknotte puntgevel'. In een aantal gevallen zijn in de gevel(s) ijzeren haken of beugels meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. Een kenmerkend onderdeel bovenop de schuilplaats type P is de conische, betonnen 'uitlaat', die bestemd was voor toepassing van een periscoop. Deze periscopen zijn in de praktijk echter zelden of nooit aangebracht. Het interieur van de groepsschuilplaatsen Type P bestaat uit een korte gang (meestal met een betonnen keermuur of balustrade en gewoonlijk enkele neergaande treden) en een van daaruit naar links gerichte 'sluis' die afgrendelbaar moest zijn door een (uit meerdere delen bestaande) zware, stalen deur met grendels. Via een tweede, vergelijkbare deur kon rechtsom een achterliggende, vrijwel vierkante ruimte worden bereikt, de echte schuilplaats. De toegang kon vanuit deze ruimte worden bestreken door een geweerschietgat. De stalen deuren zijn echter zelden of nooit geplaatst en de ingangen zijn later vaak dichtgezet met baksteen en gepleisterd. De op circa twee meter boven vloerniveau gelegen plafonds zijn vlak en rechthoekig. In een aantal gevallen zijn nog interieuronderdelen aanwezig, zoals (resten van) houten banken of een steun voor het vuurwapen voor de bestrijking van de ingang.

Waardering

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn van algemeen belang vanwege:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegevens voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen manschappenschuilplaatsen (Type P / Piramide).

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 531538

Status rijksmonument
Inschrijving register* 03 oktober 2014
Kadaster deel/nr 82657/169

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Hinderdam Stichtse Vecht Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Hinderdam Betonnen werken tussen Fort Hinderdan en Fort Kijkuit

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Vreeland A 2044

Omschrijving**

Cluster 12. Gemaal en bijbehorende waterwerken.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

GEMAAL EN BIJBEHORENDE WATERWERKEN langs de oostoever van de Vecht, als civiele en militaire faciliteiten voor de waterbeheersing van de Polder Dorssewaard, ten noordoosten van het dorp Vreeland. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluzen, stuwen, vaarten en kanalen, waarmee het peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. De vaarten en kanalen waren vaak reeds ter plaatse aanwezig en vergden dan hoogstens enige aanpassing, maar in een aantal gevallen zijn ze speciaal ten dienste van de waterlinie gegraven. Soms vergde inundatie (of het ongedaan maken of reguleren daarvan) de inzet van een gemaal en / of bijbehorende waterwerken; dit was onder meer het geval bij de Polder Dorssewaard. Interieur bevat onder meer een centrifugaalpomp, met oorspronkelijk een petroleummotor; thans elektrisch aangedreven. Aan drie zijden door sloten en weiland omgeven en bereikbaar via bruggetje.

Omschrijving

GEMAAL EN BIJBEHORENDE WATERWERKEN langs de oostoever van de Vecht en gebouwd in 1895 ten behoeve van de waterhuishouding van de Polder Dorssewaard. Klein, rechthoekig, bakstenen gebouw, gedekt door met gesmoorde pannen belegd zadeldak tussen geschouderde tuitgevels. Het gebouwtje staat op een massieve plint, is drie traveeën breed en bevat aan de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ingangszijde links een getoogde toegang met opgeklampte houten deur en rechts hiervan twee getoogde, door gietijzeren roeden verdeelde vensters binnen rechthoekige spaarvelden. Overliggende langsgevel met drie blinde spaarvelden. De kopse zijden voorzien van spaarvelden met dubbele spits. Gedenksteen met inscriptie eerstesteenlegging jhr. J.A.F. Backer.

Waardering

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw),

Het betreft hier een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, namelijk een gemaal uit 1895.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het een voorbeeld is van een gemaal met nevenfunctie binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat hoofdvorm, bouwkundige detaillering en verschillende onderdelen nog aanwezig en goed herkenbaar zijn.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument